

**Міністерство культури та стратегічних комунікацій
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка**

**Факультет оркестрових інструментів
Кафедра духових та ударних інструментів**

**НАЗВА ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ:
«ОГЛЯД ТВОРЧОСТІ ВОЛЬФГАНГА АМАДЕЯ МОЦАРТА
НА ПРИКЛАДІ КОНЦЕРТА В-DUR ДЛЯ ФАГОТА З ОРКЕСТРОМ»**

Виконав: студент IV курсу
денної форми навчання
профілізації «Фагот»
спеціальності 025 «Музичне мистецтво»
ступеня вищої освіти «Бакалавр»
Островський Юрій Миколайович

Науковий керівник –
Баклаженко Олександр Павлович
старший викладач
кафедри оркестрових духових
інструментів

Рецензент –
Горбаль Ярослав Миколайович
Заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри духових та ударних
інструментів

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ВОЛЬФГАНГА АМАДЕЯ МОЦАРТА	5
1.1 Ранні роки і розвиток музичних здібностей.....	5
1.2 Зрілий період творчості Моцарта	6
1.3 Основні особливості стилю Моцарта.....	7
2. МІСЦЕ ФАГОТА У ТВОРЧОСТІ ВОЛЬФГАНГА АМАДЕЯ МОЦАРТА	9
2.2 Репертуар Моцарта для фагота: камерні, оркестрові та соло-твори.....	10
2.3 Історичне значення концертів для фагота у класичній музиці	11
3. АНАЛІЗ КОНЦЕРТУ В-DUR ДЛЯ ФАГОТА І ОРКЕСТРУ ВОЛЬФГАНГА АМАДЕЯ МОЦАРТА	13
3.1 Історія створення Концерту В-dur	13
3.2 Загальна характеристика твору	14
3.3 Структура та форма концерту та його виконавські особливості	15
Перша частина концерту має сонячно-радісний характер. У всіх проведеннях головної теми відчувається цілеспрямованість руху і водночас незвичайна співучість.	17
4. ВПЛИВ КОНЦЕРТУ В-DUR НА РОЗВИТОК ФАГОТОВОГО РЕПЕРТУАРУ	21
4.1 Значення концерту для класичної музичної літератури	21
4.2 Відображення творчих ідей Моцарта в концерті для фагота.....	22
ВИСНОВКИ	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	26

ВСТУП

Творчість Вольфганга Амадея Моцарта являється одним із найбільших явищ в історії музики. Його музичний геній виявився в різних жанрах, не оминувши оперу, симфонії, камерні та інструментальні твори, кожен з яких являється досконалим за формою, глибиною змісту та емоційною виразністю. Особливе місце у спадщині композитора відводять для творів, які були написані для духовних інструментів, які проявили свій потенціал у ролі сольних інструментів і стали основою для подальшого розвитку даного напрямку.

Серед таких творів відзначається Концерт В-dur для фагота і оркестру, який був написаний у 1774. Даний твір демонструє унікальний стиль композитора, його здатність до мелодійної винахідливості та майстерне використання оркестрових барв. Концерт несе в собі велике історичне значення, адже він відкрив нові можливості розвитку музики для фагота як сольного інструменту.

Актуальність теми зумовлена забезпеченням осмислення ролі фагота у творчості Моцарта та його внеску у формування репертуару для даного інструменту, а також глибокого аналізу Концерту В-dur, що являється важливою частиною музичної спадщини. Тема дослідження поєднує в собі історичний, теоретичний та виконавський аспекти, що слугують для забезпечення міждисциплінарного характеру.

Об'єктом дослідження являється музична творчість Вольфганга Амадея Моцарта, в тому числі його твори для фагота.

Предметом дослідження виступає Концерт В-dur для фагота і оркестру, його структура, художні особливості та роль у розвитку фаготового репертуару.

Метою дослідження є вивчення місця фагота у творчості Моцарта, аналіз концерту В-dur для фагота і оркестру, а також визначення впливу на музичну літературу для даного інструменту.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання, як:

1. Вивчити життєвий і творчий шлях Моцарта, акцентуючи увагу на особливостях його стилю.
2. Провести аналіз значення фагота у творчості композитора та провести дослідження репертуару для цього інструменту.
3. Дослідити історію створення концерту B-dur для фагота та оркестру.
4. Провести музичний аналіз концерту, надати характеристику структурі, формі та виконавським особливостям.
5. Визначити історичне значення для концерту B-dur для розвитку фаготового репертуару.

Методи дослідження включають теоретичний аналіз, музично-аналітичний метод, а також історико-культурний підхід.

Гіпотеза дослідження відбувається у припущенні, що концерт B-dur для фагота та оркестру не лише відображає стильові риси творчості Моцарта, а й має ключове значення для формування сучасного фаготового репертуару.

РОЗДІЛ 1. ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ВОЛЬФГАНГА АМАДЕЯ МОЦАРТА

1.1 Ранні роки і розвиток музичних здібностей

Вольфганг Амадей Моцарт народився 27 січня 1756 року в Зальцбурзі (Австрія), яке являлося столицею маленького князівства, управитель якого мав духовний сан архієпископа. У нього на службі перебував бать Вольфганга Амадея – Леопольд Моцарт, який являвся високоосвіченим музикантом, композитором, скрипачем, органістом та педагогом. Із сімох дітей Анни Марії та Леопольда залишилося в живих тільки двоє – Вольфганг Амадей та його сестра Наннерль, яка була старша за брата на цілих чотири роки. Коли батько розпочав навчати його сестру грати на клавесині незабаром почав і самого Амадея, помітивши що у хлопчика неймовірний слух і дивовижна музична пам'ять. В чотири роки Вольфганг уже намагався самотійно створювати музику [2].

Ранній музичний розвиток Моцарта проходив під керівництвом батька, який також навчив його теорії музики та інструментального виконання, а також організовував перші виступи хлопчика. У шість років Амадей написав свій перший менует, який засвідчив його розуміння гармонії та мелодики. У цьому ж віці батько вперше вивіз сина та доньку на концертний тур, який змусив шаленіти європейську публіку від майстерності Моцарта-молодшого.

У ході своїх подорожей Амадей знайомився з різноманітними музичними стилями, спілкувався з великими музикантами тогочасності і набував досвіду, що став підґрунтям для подальшого творчого розвитку. Батько залишався його наставником і опорою, направляючи талант та забезпечуючи умови для реалізації унікального потенціалу.

Відомо також, що збереглися його перші п'єси на клавесинні, які були записані Леопольдом, коли його сину було лише п'ять років.

Таким чином, можна прийти до висновку, що ранні роки Вольфганга Амадея Моцарта позначилися неймовірними успіхами, які зробили його ім'я відомим усій Європі та слугувало основою для подальшої творчої діяльності, яка нанесла свій вплив на музичну культуру всього світу.

1.2 Зрілий період творчості Моцарта

Зрілий період творчості Вольфганга Амадея Моцарта позначається створенням його найвідоміших творів, які являються на даний час взірцями віденського класицизму. У цей час композитор досяг висот, які були виражені у набуті майстерності у різноманітних жанрах, поєднуючи технічну досконалість та емоційну глибину з інноваційними підходами.

Симфонічна творчість Моцарта зрілого періоду досягла своїх висот. Симфонію №39, 40 та 41, які були створені у 1788 році, вважають найвеличнішим скарбом в цьому жанрі. В тому числі «Юпітер», фінальний фрагмент якої виокремлюється складною поліфонічною структурою, демонструє новаторський підхід до формотворення та гармонії. Симфонія №40, яка сповнена драматизмом, трагічного пафосу та емоційної насиченості, являється унікальним прикладом напрямку оркестрової музики Моцарта.

Оперна творчість даного періоду являється верхівкою жанру. Серед найвидатніших творів – опери «Весілля Фігаро» (1786), «Дон Жуан» (1787) та «Чарівна флейта» (1791). Вони вирізняються майстерною драматургією, глибоким розкриттям характерів героїв та об'єднанням різноманітних музичних стилів. До прикладу, «Дон Жуан» являється прикладом драматичності та філософської глибини, а «Чарівна флейта» поєднує в собі символіку, масонські мотиви та народні елементи.

Камерна та інструментальна музика Моцарта даного періоду являється витвором новаторства та витонченості. Його струнні квартети, в тому числі і які призначені Йозефу Гайдну, являються зразком майстерності жанру. Концерти для фортепіано з оркестром, до прикладу такі як Концерт №20 ре мінор (1785)

та Концерт №21 до мажор (1785), демонструють гармонію та баланс між солістом і оркестром [5].

Таким чином, цей період творчості Моцарта засвідчує його здатність досягати досконалості у всіх музичних формах, створюючи твори, які й донині залишаються актуальними та мають свій вплив на розвиток музичного мистецтва.

1.3 Основні особливості стилю Моцарта

Композиторський стиль Вольфганга Амадея Моцарта вирізняється інтонаційною виразністю, пластичною гнучкістю та багатством мелодії. Його творам притаманне взаємопроникнення вокальних і інструментальних елементів, що супроводжується винахідливістю та досконалістю форми. Характерною рисою є бездоганне голосоведення, витонченість гармоній і глибока змістовність кожної деталі. Музика Моцарта поєднує артистизм, поетичну натхненність і чіткість форми, що додає їй чарівної сили.

У творчості Моцарта яскраво відображено вплив австрійської народної пісенності, органічно поєднаний із традиціями італійської та французької професійної музики. Композитор відзначався вишуканою мелодикою: його теми – співучі, наповнені хроматизмами, що поєднують внутрішню конфліктність із гармонійним спокоєм. Унікальність музичного мислення митця проявляється в гармонійному поєднанні гомофонно-гармонічної фактури з принципами поліфонії в стилі Баха, адаптованої до естетики Віденської класичної школи.

Моцарт працював майже в усіх жанрах свого часу, але найбільш значущими стали опера та симфонія. Його опери демонструють синтез серйозного та комічного, драматичного й іронічного, реального та фантастичного, надаючи персонажам реалістичності й багатогранності. Майстер реформував оперний жанр, усунувши розмежування між "серйозною" оперою та побутово-комічною, створивши унікальні реалістичні опуси.

Симфонічна музика Моцарта відображає багатство образів – від ліричних і танцювальних до драматичних і філософських. У ній помітно вплив оперної драматургії, що збагатило симфонічний стиль митця. У фортепіанних та інструментальних творах майстер розробляв сонатну форму, поєднуючи співучу мелодику з віртуозністю та витонченістю фактури [9].

Значним досягненням Моцарта є концерти, у яких він поєднав імпровізаційність із логічністю, сольну партію – з оркестровим ансамблем. Ці твори демонструють симфонічний розмах і високу індивідуальність.

Отже, Моцарт був не лише одним із найбільших мелодистів свого часу, а й представником віденської класичної школи, який зумів підсумувати досягнення музичного мистецтва свого часу, створивши стиль, що вплинув на подальший розвиток світової музики.

2. МІСЦЕ ФАГОТА У ТВОРЧОСТІ ВОЛЬФГАНГА АМАДЕЯ МОЦАРТА

2.1 Фагот як інструмент у творчості композитора

Фагот у творчості Вольфганга Амадея Моцарта займає особливе місце завдяки своїм унікальним виразним та технічним можливостям. Одним із найвідоміших творів, що демонструють роль фагота в музиці Моцарта, є Концерт для фагота в сі-бемоль мажорі, К. 191 (1774 рік). Це єдиний збережений сольний концерт Моцарта для цього інструмента, створений у Зальцбурзі, ймовірно, для барона Таддеуса фон Дюрніца – музичного аматора й фаготиста.

Структура Концерту:

1. **Перша частина, Allegro**, представляє фагот як віртуозний інструмент, що може виконувати складні технічні пасажі та стрімкі мелодії. Сонатна форма цієї частини дозволяє фаготу демонструвати динамічний діапазон і гнучкість у переходах між регістрами.
2. **Друга частина, Andante ma Adagio**, лірична та насичена вокальною виразністю. Тут фагот порівнюється з людським голосом, що дозволяє передати ніжні й емоційні настрої.
3. **Третя частина, Rondo: tempo di menuetto**, має танцювальний характер, у якому фагот поєднує легкість із технічною досконалістю, розкриваючи його потенціал у вираженні жвавих і граціозних тем **【323 source】 【324 source】 [8]**.

Моцарт також активно використовував фагот в оркестрових партитурах, наприклад, у своїх симфоніях, месмах і операх. У таких творах, як "**Чарівна флейта**", фагот додає теплі й насичені фарби до загальної оркестрової палітри. Інструмент використовується для створення глибоких текстур і гармонійного фону, а також для виразних сольних епізодів.

Відзначення фагота:

- У симфонічних творах фагот часто взаємодіє з іншими духовими інструментами, створюючи гармонійну єдність.
- У камерній музиці фагот виконує функції не лише акомпануючого, але й рівноправного сольного інструмента [11].

Таким чином, у творчості Моцарта фагот виступає не лише інструментом для технічного експерименту, але й засобом для втілення глибоких художніх ідей. Його використання демонструє майстерність композитора в розкритті унікальних можливостей інструмента, який, з одного боку, зберігає традиції свого часу, а з іншого – прокладає шлях для його подальшого розвитку в музичній культурі.

2.2 Репертуар Моцарта для фагота: камерні, оркестрові та соло-твори

Фагот як музичний інструмент являється надважливим у творчості Вольфганга Амадея Моцарта. Багатогранність та технічні можливості фагота віднайшли відображення у багатьох жанрах: від оркестрових і камерних творів до сольної музики. У репертуарі симфоній Моцарта фагот виконує гармонійні, мелодичні та контрапунктні функції. До прикладу, у таких симфоніях як Симфонія №14 («Юпітер») фагот надає відчуття глибини та насиченості загальній звуковій палітрі оркестру. У концертах для фортепіано та оркестру (в тому числі К.406 та К.408) фагот відіграє роль тембрового співставлення з іншими духовними інструментами, створюючи оригінальні комбінації звуків.

Камерна музика Моцарта демонструє важливу роль для фагота у створенні ансамблевої гармонії. У «Серенадах» та "Дивертисментах" які були написані для змішаних ансамблів, Моцарт надає фаготу шанс підтримувати загальну фактуру, а також виконувати сольні епізоди, тим самим розкриваючи вокально-мелодійні можливості. Дані твори відзначаються прозорістю структури, що дозволяє фаготу зберегти темброву індивідуальність [12].

Особлива увага відводиться сольному Концерту для фагота з оркестром (К.191), створений Моцартом у 1774. Даний твір рахується перлиною фаготового репертуару і яскраво відтворює майстерність Моцарта у розкритті виконавських можливостей інструмента. Композитор поєднує технічну складність із мелодичною виразністю, створюючи тим самим збалансовану композицію. Концерт складається з трьох частин: енергійного Allegro, ліричного Andante та танцювального Rondo. У кожній з них фагот поєднує напрямок сольного інструменту, а також рівноправного учасника музичного діалогу з оркестром [11].

Музика концерту відзначається гармонійною прозорістю, віртуозністю сольної партії та тонким відчуттям стилю, який характерний для віденської класичної школи.

Репертуар Моцарта для фагота виокремлюється яскравістю мелодій, витонченістю гармонійних рішень та майстерністю у застосуванні інструментальних тембрів. Фагот відіграє роль інструменту, який здатний не лише виконувати акомпануючу функцію, але й стати рівноправним носієм музичної ідеї.

Таким чином, фагот у творчості Моцарта репрезентує гармонійний синтез технічної віртуозності та мелодійної виразності. Його використання в оркестрових, камерних та сольних творах свідчить про прагнення композитора до пошуку нових звучань і максимального розкриття виконавських можливостей інструмента. Репертуар для фагота став не лише еталоном для наступних поколінь композиторів, але й важливою складовою музичної спадщини класицизму.

2.3 Історичне значення концертів для фагота у класичній музиці

Фагот, як один з основних дерев'яних духових інструментів, здобув важливе місце в класичній музиці з самого початку XVIII століття. У цей період

інструмент активно використовувався як в оркестрових творах, так і в сольних концертах. Історія сольних концертів для фагота розпочалася з композицій таких композиторів, як Антоніо Вівальді, який створив кілька концертів, що підкреслюють технічні можливості та виразність фагота.

У XVIII столітті концерт для фагота стає важливим елементом оркестрової музики, що демонструє не лише інструментальну майстерність, але й емоційну виразність. Концерти для фагота починають займати особливе місце в репертуарі оркестрів, а солісти використовують їх для демонстрації своїх технічних та музичних здібностей. У цьому контексті, важливими є творчі досягнення таких композиторів, як Карл Філіпп Еммануїл Бах, який створив концерт для фагота і оркестру ре мінор, що став еталоном для майбутніх композиторів.

У XIX столітті роль фагота змінюється. Хоча інструмент все ще зберігає свою важливість в оркестровій музиці, він стає більш виразним у сольному виконанні завдяки зміні техніки гри та використанню нових інструментів. Творчість Людвіга ван Бетховена та інших композиторів романтичного періоду показує зростаючу роль фагота як соліста. Особливо це видно у великих оркестрових творах, де фагот починає мати значно більше солістичних моментів.

У XX столітті фагот продовжує розвиватися, і з'являються нові можливості для його сольного виконання завдяки інноваціям у конструкції інструмента і техніці гри. Сучасні композитори розширюють діапазон і виразність фагота, створюючи для нього нові, складні концертні твори [11].

Таким чином, концерт для фагота став важливим елементом класичної музики, який дозволяє не лише слухачам, але й музикантам повною мірою оцінити багатство цього інструмента. Історія концертів для фагота є важливою частиною розвитку класичної музики і демонструє глибину музичного мистецтва, що виявляється через сольне виконання цього інструмента.

3. АНАЛІЗ КОНЦЕРТУ B-DUR ДЛЯ ФАГОТА І ОРКЕСТРУ ВОЛЬФГАНГА АМАДЕЯ МОЦАРТА

3.1 Історія створення Концерту B-dur

Концерт B-dur для фагота (KV 191), створений Вольфгангом Амадеєм Моцартом у 1774 році, є унікальним твором у його репертуарі для духових інструментів. Написаний у віці 18 років, він став не лише одним із найвизначніших його творів для фагота, а й зразком класичного підходу до інструментальної музики. Твір відображає глибоке розуміння Моцартом технічних і художніх можливостей фагота, що було рідкістю для композиторів його часу.

Цей концерт створено під час зальцбурзького періоду творчості Моцарта, який характеризувався плідною роботою над камерними й оркестровими творами. Замовлення, ймовірно, надійшло від одного з місцевих фаготистів, який прагнув продемонструвати свої навички перед аристократичною аудиторією. Хоча цей твір є єдиним завершеним концертом для фагота в доробку Моцарта, його висока якість і художня виразність зробили його важливим внеском у репертуар цього інструмента.

Концерт складається з трьох частин, кожна з яких має свою специфіку. Перша частина, *Allegro*, виконана в сонатній формі, демонструє витончену взаємодію між оркестром і солістом. Друга частина, *Andante ma Adagio*, є ліричною і м'якою, підкреслюючи характерні риси тембру фагота. Третя частина, *Rondo: Allegro*, вирізняється жвавістю та віртуозністю, дозволяючи солісту показати технічну майстерність. Усі три частини відзначаються витонченістю й гармонійною збалансованістю, властивою класицизму [4].

Цей твір є не лише демонстрацією майстерності Моцарта, а й значущим кроком у популяризації фагота як сольного інструмента. Концерт B-dur має велике значення як для виконавської практики, так і для розвитку музичного

мистецтва. Він продовжує залишатися частиною репертуару фаготистів і є популярним як серед професійних музикантів, так і серед студентів, які вивчають цей інструмент.

Таким чином, Концерт В-dur для фагота (KV 191) Вольфганга Амадея Моцарта є шедевром, який об'єднує технічну майстерність і виразну силу фагота, залишаючи вагомий слід у музичній культурі. Його створення відображає еволюцію творчого підходу композитора та внесок у розвиток жанру концертів для духових інструментів.

3.2 Загальна характеристика твору

Концерт В-dur для фагота (KV 191) Вольфганга Амадея Моцарта є видатним зразком інструментального мистецтва епохи класицизму. Його композиція вирізняється витонченістю, музичною гармонією та демонстрацією технічних можливостей фагота. Створений у 1774 році, він є єдиним завершеним концертом для фагота в доробку композитора. Твір написано для соліста у супроводі камерного оркестру, що підкреслює гармонію між оркестровим фоном і сольними партіями.

Концерт складається з трьох частин, які гармонійно доповнюють одна одну:

1. **Allegro** – перша частина, написана в сонатній формі. Вона відкриває концерт енергійною та урочистою мелодією, що демонструє багатство технічних можливостей фагота. Ця частина є водночас динамічною і мелодійною, що відображає характер класичного стилю.

2. **Andante ma Adagio** – друга частина, що має ліричний і медитативний характер. Вона створює можливість для соліста передати глибокий емоційний зміст через плавні, виразні мелодії. Ця частина підкреслює ніжність і теплоту тембру фагота.

3. **Rondo: Allegro** – завершальна частина, написана у формі рондо. Вона вирізняється жвавістю та технічною складністю, що дозволяє солісту показати свою віртуозність. Теми розвиваються у швидкому темпі, з веселим і грайливим характером [1].

У цьому концерті Моцарт продемонстрував унікальне розуміння особливостей фагота як сольного інструмента. Твір наповнений виразністю, відточеністю деталей та гармонійною будовою, що робить його популярним у репертуарі фаготистів. Сольна партія фагота розкриває не лише технічні можливості, а й емоційну багатогранність цього інструмента.

Концерт B-dur також слугує прикладом балансу між оркестровим супроводом і солістом, що є характерною рисою музики Моцарта. Мелодії та гармонійна структура відображають стилістичні ідеали того часу, а також індивідуальний почерк композитора [3].

Загалом, Концерт B-dur для фагота є справжнім шедевром, який займає важливе місце як у репертуарі професійних музикантів, так і в навчальних програмах. Його мелодійна витонченість, структурна досконалість і технічна складність роблять твір не лише еталоном класичної музики, а й джерелом натхнення для сучасних виконавців.

3.3 Структура та форма концерту та його виконавські особливості

Але не слід перетворювати суворе виконання музики Моцарта на надмірно академічне та сухе, бо відомо, що Моцарт надавав солістам відому свободу у виборі нюансування та артикуляції. Партія фагота у партитурі концерту містить вказівки про динаміку лише у місцях, де фагот виконує оркестрові функції. Граючи у редакції А. Клінг, деякі фаготисти всі пасажі виконують голосно і уривчасто. Від постійного вживання forte та staccato звучання стає одноманітним. Важко припустити, що Моцарт так уявляв виконання партії фагота. Відсутність ліг здається не природньою і впадає в око при завершенні трелів

(staccato 32) і при з'єднанні їх з наступними шістнадцятими. Це звучить незграбно та не в'яжеться з характером музики. Неприродно і з'єднання трелі з четвертною нотою, якщо грати окремо. Пасажі, що виконуються фаготом у семи останніх тактах першої частини, теж не логічно грати staccato. Моцарт записував довгий форшлаг із шістнадцятої ноти не у вигляді звичайного знака з двома паралельними рисочками, а у вигляді восьмої, у якій другий штрих поставлений ніби поспіхом — не паралельно. Це дуже нагадує короткий форшлаг. Внаслідок такої подібності важко зрозуміти, де стоїть довгий, а де короткий форшлаг. Тому в кожному окремому випадку при розшифровці форшлагу слід виходити з характеру музики. Группетто - мелодійна прикраса, що складається з чергування основного звуку з допоміжним звуками і відноситься до мелізмів. У записі допоміжних звуків Моцарт часто зустрічається відсутність знака підвищення. У першій частині концерту группетто зустрічається в такті 57. воно може виконуватися зі збереженням великої секунди, тобто із сі-бемолем. Що стосується ритмічного малюнка группетто, то тріольне групування на другому восьмому найбільш природно «укладається» в цьому швидкому темпі і в той самий час зберігається відчуття останнього восьмого [9].

За традицією у кожній частині концерту передбачено каденцію. Зазвичай, це невелика музична побудова, заснована на тематичному матеріалі твору. Твір каденція за часів Моцарта надавалася самим виконавцям. Фаготисти прагнули в них виявити своє вправне володіння інструментом, показати красу звучання, блиснути технікою віртуозного legato або staccato. Жодна зі старих каденцій не дійшла до нашого часу, тому що вони не були органічно пов'язані з музикою Моцарта і тому швидко забули.

Виконання каденцій повинне розвивати ті виконавські нюанси, які характерні для всього твору в цілому, і лише певною мірою перевищувати за блиском виконання основні розділи. Захоплення технікою швидких пасажів — віртуозність, що помилково розуміється. Віртуозність включає і філігранне використання найтонших нюансів в помірному русі. Крім каденцій, у концерті

передбачено виконання з метою показу майстерності соліста фіюритур і різного роду фігурацій репризи - ферматою на фа доречною фіюритурою тривалістю три чверті, а твір Костланом каденції для цього розділу розглядає як приклад помилкового розуміння цієї фермати. Каденція Костлана вдала за розмірами та за мелодико-тематичним змістом. Три ланки секвенції є як би відгук попереднього діалогу фагота з оркестром. Мелодичну лінію мотивів змінено, але ритмічний малюнок зберігся. Каденція зручна для виконання та чудово виявляє віртуозні можливості інструменту. За бажанням виконавця на витриманих нотах соло інструменту можуть бути зіграні фігурації.

За часів Моцарта партії інструментів, що концертували, позначалися словом *principale* (головний голос). Солюючий інструмент брав участь у *tutti*. Нині солісти зазвичай не грають у *tutti*. Партія солюючого інструменту стає більш опуклою, посилюється контраст між оркестровими епізодами та епізодами *solo* [13].

3.4 Музичний аналіз кожної частини Концерту B-dur

Перша частина (Allegro)

Друга частина (Andante ma adagio)

Третя частина (Rondo: Tempo di Menuetto)

Перша частина концерту має сонячно-радісний характер. У всіх проведеннях головної теми відчувається цілеспрямованість руху і водночас незвичайна співучість. Кожна нота дуже певна і ніби пружинить. Швидкість мелодії підкреслюється пульсацією акомпанементу. Красива, вольова, дуже яскрава мелодія фанфарного типу, що легко запам'ятовується, — така тема головної партії. Однією з основних умов, визначальних композиторського задуму, є темп. Неправильно обраний темп призводить до того, що навіть у хорошого виконавця трактування загалом виявиться невдалим. Оркестрова

експозиція займає за обсягом понад чверть частини. Нерідко у виконавській та педагогічній практиці експозиція дається не повністю під приводом, що фортепіано не має оркестрових фарб. Тому створюють скорочення з такту 6 на такт 31 чи інші перепустки. Функції експозиції у цьому концерті: виклад основних тем концерту, розгорнутий вступ, що створює психологічну настрійку у виконавця та у слухача, що дає можливість солісту глибоко проникнути в образний лад музики, підкреслити завдяки контрасту, вступ солюючого інструменту. Зовнішній бік поведінки музиканта під час експозиції дуже впливає не лише на слухачів, а й на налаштованість самого виконавця. Якщо виконавець з перших звуків повністю поглинений музикою, то й зовні він буде спокійним. Пасивність, незібраність та нервозність відволікають і заважають виконанню. Вступ соліста тільки в тому випадку буде органічним, коли він уважно стежить за розгортанням загальної музичної лінії всього твору, якщо він добре знає акомпанемент, а не лише свою сольну партію. Заклучні акорди експозиції не слід уповільнювати з метою підготовки вступу соліста.

Уповільнення веде до спаду руху, зниження радісного та бадьорого настрою, в якому знаходиться виконавець та слухач після оркестрового вступу.

Гра соліста органічно впливає з прослуханого раніше і продовжує його у новій якості. Вступ соліста має бути дуже яскравим, енергійним і водночас легким, співучим та красивим — тембр фагота пануватиме над усім іншим звучанням. Тему головної партії треба мислити в єдиному русі на її протязі (восьми тактів). Пауза в четвертому такті має розділяти тему. Характер виконання теми значною мірою визначається її штрихами. У виконавській практиці найчастіше тут можна зустріти надмірне вкорочування перших нот та акцентування других. Така манера виконання уподібнює моцартівську фанфарну тему маршу, що є неправомірним. Пружинистість і спрямованість теми дійсно вимагають деякого, але не надмірного вкорочування перших звуків, а співучість — протяжності, але не зайвого акцентування. Міру цього «деякого» вкорочування та акцентування виконавець і має знайти у роботі над концертом.

Особливу увагу при цьому слід звернути на те, щоб перші звуки не поступалися силою і значимістю наступним.

Для цього перші ноти слід деякий час пограти навмисно голосно. Від рівня звучання багато в чому залежить співучість мелодії. На початку сполучної партії легке і гостре *staccato* більше відповідає темі. Тема побічної партії двоголосна і є зразком контрастної поліфонії. У ній є також і елементи імітації, відсутність якої в оркестровій експозиції компенсується прийомом «відлуння». Моцарт в даному моменті не проставив штрихів, але фаготист повинен слідувати у своїх штрихах за партіями перших скрипок, і навпаки. Це означає, що якщо скрипалі користуються підкреслено гострим *staccato* у перших двох мотивах, то аналогічне *staccato* має бути і у фаготиста у третьому мотиві. У тактах 4 і 5 дуєт фагота та скрипок приходить до «повної згоди» — паралелізм децим вимагає і тотожності штрихів. *Legato* з партії струнних може бути запозичено фаготистом, що сприятиме особливому злиттю поєднання фагота та оркестру. Розробка першої частини коротка, але дуже динамічна. Починається вона видозміненою темою сполучної партії. З теми виключені висхідні арпеджіо, в результаті вона стає більш співочою та спрямованою. Початок розробки підкреслено ладовим контрастом: замість очікуваного слухом фа мажора тема звучить в однойменному мінорі, і лише перший акорд каденції (від експозиції до розробки) мажорний.

Однак фа мінор, що з'явився на короткий час, відразу стає субдомінантою нової тональності, в якій і закінчується перший чотири такт розробки до мінор. Усе це створює певну динамічну напруженість, драматичність. Виникає в результаті контраст виконавці-фаготисти зазвичай підкреслюють вступом *forte*.

У другому розділі розробки переклички оркестру стають частішими. Динамічні відтінки партії фагота відсутні, і це дає можливість виконавцям створювати різні плани динамічного розвитку. Одні роблять *crescendo* до заключних тактів розробки. Інші зберігають рівень динаміки постійним. Треті користуються прийомом контрастного зіставлення типу «відлуння»: дві перші фрази виконуються голосно, а третя стає початком *crescendo* до кульмінації.

Контекст говорить про неточності, що вкралася в партитуру (за три такти до фіоритури в першій частині), де замість позначеного там короткого форшлагу доцільно виконувати довгий. Форшлаг у цьому такті має бути виконаний як восьма і дуже м'яко з'єднаний із наступним тривалим звуком [3]. І початок попереднього такту – октавний стрибок сі малої октави на сі першої октави – має бути зіграно складно, без різкого членування. У новому розділі сполучної партії (такти 15 - 20) у висхідних гаммах подібних пасажах Моцартом не позначені будь-які штрихи. Р. Келлер радить такі пасажі, особливо у *forte*, виконувати *staccato*. У такому випадку контраст виявляється у багатьох сторонах звучання.

4. ВПЛИВ КОНЦЕРТУ B-DUR НА РОЗВИТОК ФАГОВОГО РЕПЕРТУАРУ

4.1 Значення концерту для класичної музичної літератури

Концерт B-dur для фагота (KV 191) Вольфганга Амадея Моцарта є визначним прикладом класичної музики, який не втрачає своєї актуальності. Цей твір заклав основу для розширення сольного репертуару фагота, дозволивши інструменту проявити себе як універсальний і виразний засіб музичної артикуляції. Моцарт майстерно демонструє технічні та художні можливості фагота, які раніше використовувалися переважно для виконання оркестрових функцій, створюючи перший повноцінний концерт для цього інструмента.

Композиція написана у тричастинній формі, що є класичною для епохи Віденського класицизму: Allegro, Andante ma adagio і Rondo, Allegro. У першій частині Моцарт пропонує фаготу діалог із оркестром, де звучать активні, майже драматичні мотиви, підкреслені яскравою технікою виконання. Друга частина з її мелодійною насиченістю відкриває ніжну й інтимну сторону звучання інструмента, демонструючи можливість передавати емоційну глибину. Заклучна частина, Rondo, Allegro, вирізняється веселим і грайливим характером, підсилюючи загальну структуру концерту динамікою та енергією [3].

Цей концерт став справжнім проривом у сольному репертуарі для фагота, підкресливши його потенціал як сольного інструмента. У той час як фагот рідко отримував сольні партії, Концерт B-dur показав, що цей інструмент здатний не лише підтримувати гармонічну основу, а й виражати складні емоційні нюанси. Завдяки цьому твір швидко здобув популярність і став еталоном у репертуарі фаготистів.

Художнє значення твору полягає у вдалому поєднанні технічної майстерності та глибокої музичної думки. Концерт B-dur став невід'ємною

частиною академічної підготовки музикантів і часто виконується на конкурсах та концертних майданчиках по всьому світу. Вплив цього твору на розвиток класичної музичної літератури важко переоцінити: він відкрив нові можливості для композиторів у роботі з фаготом і заклав основу для його подальшого розвитку.

Таким чином, Концерт B-dur є знаковим явищем у творчості Моцарта та в історії класичної музики. Він продовжує надихати музикантів і слухачів своєю витонченістю, технічною досконалістю й емоційною насиченістю, залишаючись живим прикладом гармонійного поєднання традицій і новаторства.

4.2 Відображення творчих ідей Моцарта в концерті для фагота

Концерт для фагота B-dur (KV 191) відображає творчі ідеї Вольфганга Амадея Моцарта, зокрема його прагнення до гармонії, емоційної виразності й технічної досконалості. Написаний у 1774 році, цей твір демонструє глибоке розуміння можливостей фагота як сольного інструмента. Моцарт зміг підкреслити його унікальну природу, поєднавши грайливість і технічну складність із глибокою мелодійністю.

Структура концерту складається з трьох частин: **Allegro**, **Andante ma adagio** і **Rondo, Allegro**. У першій частині підкреслюється віртуозність фагота, який веде яскравий діалог із оркестром. Музичні теми насичені ритмічною різноманітністю, а гармонії підтримують святковий і піднесений настрій. Друга частина відображає ліричний характер, у ній звучить мелодія, що відтіняє співочу природу інструмента. Повільний темп і теплий тон додають відчуття душевної глибини. Третя частина – це приклад грайливого і життєрадісного фіналу, типового для Моцартівських творів, із майстерною розробкою головних тем [11].

Особливістю цього концерту є інноваційне трактування ролі фагота. Раніше він здебільшого використовувався як басовий інструмент у складі оркестру, але Моцарт показав його здатність виступати як сольний інструмент із великим виражальним потенціалом. Фагот у цьому творі розкриває різноманітність звучання: від енергійних, рішучих пасажів до плавних, співучих ліній, що ідеально відтворюють задум композитора.

Концерт має велике значення для розвитку класичної музичної літератури. Він заклав основу для сольного репертуару фагота, а також продемонстрував можливість інтеграції цього інструмента в роль провідного соліста. Композитори наступних епох часто зверталися до фагота як до джерела нових виражальних засобів, натхненні прикладом Моцарта.

Загальна характеристика концерту підтверджує його важливість як одного з найяскравіших ранніх творів композитора. Він і сьогодні залишається еталоном класичної музики, слугуючи натхненням для сучасних виконавців і студентів музичних академій. Моцарт зумів надати фаготу неповторного звучання, зробивши його інструментом, здатним викликати у слухачів широкий спектр емоцій, від радості до меланхолії.

ВИСНОВКИ

Творчість Вольфганга Амадея Моцарта є неперевершеним явищем в історії музики, що охоплює широкий спектр жанрів та інструментів. Особливої уваги заслуговують його твори для духових інструментів, які не лише демонструють технічну майстерність, але й розкривають потенціал цих інструментів у сольній музиці. Одним із таких шедеврів є Концерт В-dur для фагота та оркестру, який став новаторським кроком у розширенні репертуару для цього інструмента.

Розглядаючи життєвий і творчий шлях Моцарта, можна відзначити його унікальне поєднання природного музичного таланту та невпинного прагнення до досконалості. Від ранніх років, коли він вражав своєю майстерністю королівські двори, до зрілого періоду, де сформувався його стиль, кожен етап творчого шляху Моцарта залишив значний слід в історії музики. Його стиль відзначається багатством мелодій, гармонійною ясністю та витонченістю музичної форми.

Фагот посідає важливе місце у творчості композитора. У творах Моцарта цей інструмент переходить від суто оркестрової ролі до сольного інструмента, який здатен передати різноманіття емоцій і технічну майстерність виконавця. Репертуар для фагота, створений Моцартом, включає камерні, оркестрові й сольні твори, які й донині залишаються класикою у світі музики.

Концерт В-dur для фагота і оркестру є яскравим прикладом новаторського підходу Моцарта. Історія його створення відображає пошуки композитора і натхнення, яке він знаходив у музичних ідеях свого часу. Цей твір не лише технічно складний, але й емоційно багатий, що підтверджується аналізом його структури та музичного змісту. Кожна частина концерту, від віртуозного Allegro до проникливого Andante ma adagio та життєрадісного Rondo, демонструє гармонію між фаготом і оркестром.

Концерт В-dur відіграє важливу роль у розвитку фаготового репертуару, закладаючи основи для подальших композиторських експериментів із цим інструментом. Він став джерелом натхнення для багатьох поколінь музикантів і композиторів, визначаючи стандарти технічної досконалості та художнього вираження.

Таким чином, дослідження Концерту В-dur для фагота та оркестру дозволяє глибше зрозуміти не лише творчість Моцарта, але й розвиток класичної музики загалом. Це підтверджує значення його творчого доробку для сучасного музичного мистецтва і вказує на його незгасну актуальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Mozart W. A. Complete Works for Bassoon. Vienna : Universal Edition, 1990. 145 с.
2. Асаф'єв Б. М. Моцарт. Київ : у з. Україна, 1982. 340 с.
3. Баренбойм Д. Як виконувати Моцарта. Львів : Львів. ун-т, 1995. 211 с.
4. Блок М. Е. Творчість В. А. Моцарта. Харків : ХНУМ, 2013. 320 с.
5. Бортнянський Д. С. Елементи гармонії у творчості Моцарта. Ужгород : УжНУ, 2001. 185 с.
6. Волков А. Г. Структурний аналіз концертів Моцарта. Донецьк : Донецький національний університет ім. Василя Стуса, 2007. 289 с.
7. Гершунський А. М. Класична музика та її сучасне значення. Київ : Ніж. ун-т, 2014. 248 с.
8. Житомирський А. Фагот у симфонічній музиці Моцарта. Вісник Харківської консерваторії. 2008. № 5. С. 34–47
9. Келлер Г. Музичні стилі Віденського класицизму. Одеса : Од. консерваторія, 1996. 195 с.
10. Корсунський П. А. Музика для духових інструментів Моцарта. Київ : Вид-во КНУ., 2011. 310 с.
11. Климов С. В. Формування репертуару для фагота у XVIII столітті. Полтава : ПНУ, 2003. 211 с.
12. Лідія А. І. Камерна музика епохи класицизму. Ужгород : УжНУ, 2005. 198 с.
13. Пастухов О. Нариси зі світової музики. Ужгород : «Пат.», 2012. 210 с.
14. 1. Попова І. Нариси зі світової музики. Ужгород, 2012. 61 с.
15. Сидоренко М. Філософія гармонії у творчості Моцарта. Львів : ЛНУ, 2009. 268 с.